

Motion till riksdagen 2008/09:N262

av **Lars U Granberg och Ann-Kristine Johansson**
(s)

Kooperativ företagsutveckling

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kooperativt företagande och social ekonomi.

Motivering

Vi noterar med tillfredsställelse ILO:s rekommendation nr 193 och rekommendationens budskap att kooperativ i alla former tillför samhället, oavsett utvecklingsnivå och nation, särskilda möjligheter för olika grupper av medborgare att utveckla verksamheter, sysselsättning, välfärd och hållbar utveckling samt att detta bör främjas av regeringar, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Vi instämmer helhjärtat i detta och i betydelsen av att främja människors delaktighet i samhällsutvecklingen och den ekonomiska utvecklingen samt av en rättvisare fördelning av resurser.

Det är intressant att notera den ökade betydelse som den kooperativa företagsformen på senare år har fått. Nuteks stora entreprenörskapsbarometer visar att en majoritet – närmare två tredjedelar eller två miljoner människor – av dem som kan tänka sig att bli företagare helst vill driva företag tillsammans med andra. Tillväxten har varit kraftig i 10 av SCB:s 15 branschgrupper.

Siffror i Nuteks entreprenörskapsbarometer för 2006 visar liksom tidigare att ungdomar har en positiv inställning till företagande. Nära tre av fyra i åldern 18–30 år (73 %) kan tänka sig att bli företagare. Dessutom visar Nuteks siffror att en majoritet (72 %) av dessa framtidens entreprenörer vill driva företag tillsammans.

Antalet ekonomiska föreningar har ökat med 35 % sedan slutet av 1990-talet. Tillväxttakten är tre till fyra gånger så hög jämfört med aktiebolag (12 %) och enskilda firmor (9 %) enligt en rapport från Coompanion Sverige.

Fel! Okänt namn på

Sammantaget bekräftar detta att kooperativt företagande ligger i tiden och att man bör öka ansträngningarna att ta vara på det intresset.

Detta är positiva siffror för den nya Kooperationen och företagandet inom den sociala ekonomin. Men erfarenheter från de kooperativa företagen och företagen inom den sociala ekonomin säger något annat. Dessa stämmer väl med många av remissyttrandena om ILO:s rekommendation nr 193 som påvisar behovet av det kooperativa entreprenörskapets möjligheter att kunna konkurrera på lika villkor med övrigt privat företagande. Därför delar vi inte regeringens uppfattning att rekommendationen inte föranleder några åtgärder.

Vi menar tvärtom att kooperativa företag och företag inom den sociala ekonomin idag missgynnas eftersom inte tillräcklig hänsyn tas till deras karaktär och funktion.

Vi välkomnar en översyn av lagen om ekonomiska föreningar.

Det är viktigt att de olika associationsformerna är neutrala i förhållande till varandra, d.v.s. att ingen associationsform särskilt ska gynnas. Däremot svarar olika associationsformer på olika behov och har olika funktion som är utgångspunkter för lagstiftningen. Moderniseringen av aktiebolagslagen följs nu av en motsvarande översyn, genomgång och modernisering av föreningslagen.

Den rapport som Coompanion presenterade i oktober i fjol visade att den ekonomiska föreningen, som är avsedd för "tillsammansföretagande" i kooperativ form, är den företagsform som ökat snabbast av alla under senare år. En omodern lagstiftning kan motverka en fortsatt positiv utveckling. Därför är det angeläget att lagen om ekonomiska föreningar nu ses över.

Det finns ett behov av en ny Kooperationsutredning som även inkluderar företagandet inom den sociala ekonomin.

Det andra avsnittet av ILO:s rekommendation (nr 193) behandlar politiska ramar och statens roll. Där betonas att ett samhälle i balans behöver en stark tredje sektor med Kooperationen och den sociala ekonomin som grund. I det avsnittet uppmanas regeringarna att utforma politiska och juridiska ramverk som är förenliga med kooperativens karaktär och funktion.

Vi menar att det under de senaste tio åren sedan den förra Kooperationsutredningen, den s.k. Företagskooperativa utredningen som 1996 kom med sitt slutbetänkande Attityder och lagstiftning i samverkan (SOU 1996:31), har skett så mycket att det krävs en ny liknande utredning. För att tillvarata den kooperativa och den sociala ekonomins möjligheter till stärkt konkurrenskraft och ökad sysselsättning bör en utredning tillsättas. Utredningen bör ta fasta på den utveckling som skett inom den s.k. nykooperationen och när det gäller företagandet inom den sociala ekonomin, inte minst det som kallas sociala företag. Utgångspunkten där är det som ILO-rekommendationen skriver om att ett samhälle i balans behöver en stark tredje sektor.

Vår uppfattning är också att den sociala ekonomin inte ska jämföras med vare sig den privata eller offentliga sektorn utan vara sin egen norm, d.v.s. ska jämföras med sig själv. Regler ska utformas utifrån den sociala ekonomins egna förutsättningar. Det finns t.ex. inga juridiska hinder för att ange sociala kriterier vid offentlig upphandling. Kännedom om och tillämpning av detta menar vi är bristfällig. Det finns därför anledning att särskilt se över detta. Vi

menar också att staten bör föregå med gott exempel och att regeringen bör tydliggöra vikten av att statliga företag, departement, verk och andra statliga aktörer anger sociala kriterier vid upphandling. Utredningen bör ta upp följande.

En översyn för att skapa en målmedveten politik som gynnar utvecklingen av lokala initiativ och människors självorganisering genom kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin för att utveckla en stark tredje sektor. Fokus bör vara en förstärkt forskning, kooperativens och den sociala ekonomins entreprenörskap och möjligheterna till ökad konkurrenskraft, ökad sysselsättning och utsatta grupperns möjligheter till arbete.

Behovet av lagändringar och regeländringar för att den nya Kooperationen och den sociala ekonomins företagande inte ska vara missgynnade p.g.a. att man inte tar tillräcklig hänsyn till kooperativen och den sociala ekonomins företags särskilda karaktär och funktion.

Särskild uppmärksamhet behöver göras när det gäller upphandlingsbestämmelser och deras tillämpning för kooperativ som arbetar i enlighet med offentliga och sociala mål. Det är viktigt att försäkra sig om att lagen om offentlig upphandling inte tolkas eller tillämpas på ett för de sociala kooperativen ogynnsamt sätt.

Ökade kunskaper och förbättrade attityder hos myndigheter och offentliga företagsfrämjare.

Attityderna till kooperativt företagande och ekonomisk förening som företagsform är inte särskilt positiva. Detta leder till dåliga kunskaper hos alla aktörer inom näringspolitik och stödsystem som ska se kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin som en reell möjlighet, jämställd med andra sätt att driva företag. Ska företagsformerna vara likställda så förutsätter det självklart att rådgivare och företagsfrämjare har grundläggande kunskaper om kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin, samt känna till var fördjupade kunskaper finns att hämta. Det är också lika självklart att rådgivare och företagsutvecklare med inriktning på kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin ska ha en legitim plats i stödsystemen för nyföretagande och företagsutveckling.

Det är viktigt att initiativ tas för att kunskaperna ska öka och attityderna bli bättre när det gäller kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin hos myndigheter och offentliga företagsfrämjare. Befintliga stödsystem ska ge lika villkor mellan företagsformerna.

Utbildning och kunskapsutveckling

Trots att det enligt Nuteks entreprenörskapsbarometer för 2006 visas en positiv vilja att driva företag tillsammans så motsvaras inte detta i utbildningsväsendet vad gäller att ge kunskap och kännedom om kooperativt företagande och associationsformen ekonomisk förening. Erfarenheterna från Kooperativa institutet och de lokala coompanionkontoren (lokala kooperativa utvecklings-

Fel! Okänt namn på

centrum) runtom i Sverige visar att det är få ungdomar som ges möjlighet att prova företagsformen ekonomisk förening eftersom information om den associationsformen ofta saknas i undervisningen.

Vi anser att unga människor ska få bättre möjligheter än i dag att lära sig om de möjligheter som det demokratiska entreprenörskapet, kooperativet, kan ge. Skolmyndigheterna, Nutek, länsstyrelserna med flera nationella aktörer har ett viktigt ansvar att i sitt arbete med skolundervisning och företagande främja alla typer av entreprenörskap. Ändå saknas ofta den ekonomiska föreningen som företagsform, både i rådgivningen till dem som vill starta eget och i skolundervisningen på gymnasiet. Att ge unga människor kunskap om företagande i alla dess former är viktigt.

Vi anser att regeringen särskilt bör stötta utvecklingen av det demokratiska entreprenörskapet i all skolundervisning och utbildning så att ekonomisk förening blir en associationsform lika väl känd som aktiebolag och handelsbolag.

Kunskapsutveckling och forskning

Det behövs en utveckling av forskning och kunskapsutveckling om social ekonomi i allmänhet och kooperativt företagande i synnerhet. I och med den genomförda avvecklingen av Arbetslivsinstitutet försvann en viktig del av befintlig forskning som berör social ekonomi, kooperativt företagande och även landsbygdsutveckling. Detta menar vi har en direkt negativ inverkan på det långsiktiga främjandet av kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin. Behovet av denna forskning och att kooperationsforskningen är bristfällig påtalades även i remissvar angående ILO:s rekommendation nr 193.

Forskningen kan bidra till att en bred kunskapsutveckling kring de kooperativa företagen och den sociala ekonomins villkor och särart kommer till stånd. Området bör avgränsas tydligt mot forskningen om den offentliga sektorn respektive forskningen om det privata näringslivet.

Svenska institutet för social ekonomi vid Mittuniversitetet i Östersund knyter samman ett antal myndigheter och organisationer med ett gemensamt intresse för forskning och utveckling kring kooperativt företagande och social ekonomi. Det bör övervägas om detta institut kan ges en tydligare och starkare roll beträffande statistisk belysning, forskning och kunskapsöverföring vad gäller området social ekonomi.

Finansiering och kapitalförsörjning

Finansiering och kapitalförsörjning är ett stort behov för kooperativa företag och företag inom den sociala ekonomin. En väl fungerande kapitalförsörjning är en avgörande faktor för framgång för alla typer av företag. Tillgången på kapital är väsentlig för att företag ska kunna starta och för de företag som vill

expandera sin verksamhet. Detta gäller även kooperativa företag och företag inom den sociala ekonomin. Är företaget dessutom verksamt i ett landsbygdsområde så ökar de negativa effekterna ytterligare.

I Glesbygdsverkets remissvar angående ILO:s rekommendation nr 193 påpekas att tillgången till kapital för kooperativa företag är en viktig faktor som är hindrande för en konkurrens på lika villkor. Glesbygdsverket framför att det i gles- och landsbygd ofta finns en grogrund för kooperativa företag som ett alternativ till annat företagande, men att kooperativ ofta har svårare än andra företag att finna riskkapital.

Även Landsbygdskommittén pekar på att finansieringsfrågorna upplevs som alltmer problematiska för småföretag i gles- och landsbygdsområden. Därför tas många nya initiativ och idéer kring kreditgarantiföreningar, riskkapitalfonder, lokala medlemsbanker, JAK-banker etc. Detta menar Landsbygdskommittén är tecken på att marknaden inte fullt täcker de behov som finns. Landsbygdskommittén menar också att drivkrafterna bakom företagande inom social ekonomi är delvis andra eller bredare än enbart vinst och tillväxt. Därför fungerar inte heller de traditionella formerna för kapitalförsörjning och finansiering tillräckligt bra, utan kapitalförsörjningen för kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin behöver förbättras.

Utveckling av det sociala företagandet

Kooperativ används ofta som form för socialt företagande som är ett alternativ för att integrera de mest utsatta grupperna både i samhälle och i arbetsliv. Det sociala företagandet har visat sig mycket framgångsrikt både här och i övriga Europa. De sociala företagens affärsverksamhet är ett medel för att uppnå de sociala målen. Eventuella vinster återinvesteras i verksamheten. Samhällsvinsterna av det sociala företagandet är uppenbara. När de mest utsatta grupperna kommer tillbaka i samhälle och arbetsliv minskar det offentliga kostnader.

Detta har även Arbetslivsinstitutet i sitt remissvar angående ILO:s rekommendation nr 193 pekat på. Man menar att med rätt stöd kan kooperativ bidra till att människor som ställts utanför arbetsmarknaden får tillträde till den och på så sätt bidra till en långsiktig och hållbar tillväxt.

Idag finns det ca 150 sociala företag i Sverige som vuxit fram oberoende av varandra och som är förankrade i de grupper vars behov de avser att lösa. Det sker ofta med stöd av intresseorganisationer, kommuner och med starka inslag av eldsjälars engagemang. Trots detta är det sociala företagandet och dess förutsättningar okänt i Sverige. Insatser för information och kunskapsutveckling behövs, insatser som kan integreras i Nuteks uppdrag att främja företagandet inom den sociala ekonomin.

Fel! Okänt namn

Sociala kooperativ som arbetsplats för trygghetsanställningar

De sociala företagen kan också vara en plats för människor i behov av utvecklings- eller trygghetsanställningar, ett alternativ till Samhalls verksamhet t.ex. Här erbjuds delaktighet i högre grad än på andra arbetsplatser, vilket främjar personlig utveckling och rehabilitering genom att man i sin egen takt får ta sig an sina arbetsuppgifter.

Sociala företag och LOU

I den pågående översynen av LOU, lagen om offentlig upphandling, är det av stor vikt att möjligheterna att ta sociala hänsyn vid upphandling tydliggörs ytterligare. Det är viktigt att försäkra sig om att lagen om offentlig upphandling inte tolkas på ett för små kooperativa företag ogynnsamt sätt och att okunskap om socialt företagande inte utgör ett hinder för deras möjligheter. Små företag måste alltså ges samma möjlighet att delta i upphandlingar som stora företag.

Sverige har mycket att lära av andra stater inom EU, inte minst Storbritannien som inrättat ett särskilt organ, Social Enterprise Unit, och liksom Italien har en särskild lagstiftning för de sociala företagen.

De sociala företagen och deras verksamheter berör flera politikområden (närings-, arbetsmarknads- och socialpolitik). För att sektorn ska kunna utvecklas och bidra till ytterligare arbetsplatser och tillväxt krävs samsyn och samordning mellan politikområden och myndigheter.

Under lång tid har Socialdemokraterna drivit på om vikten av att inkludera en handlingsplan för tillväxt genom fler och starka sociala företag i arbetet med att förverkliga Lissabonstrategin. Nu finns en handlingsplan som regeringen inte ännu tagit ställning till om man ska lägga fram. Det tycker vi är synd.

De kooperativa företagens betydelse för landsbygdsutveckling

De kooperativa företagens betydelse för landsbygden och dess utveckling framgår och är tydlig i Landsbygdskommitténs betänkanden Se landsbygden! Myter, sanningar och framtidsstrategier (SOU 2006:101) och Verkligheten som kraftkälla – Lokala exempel från utvecklingsarbetet på landsbygden samt exempel från våra grannländers landsbygd (SOU 2006:105). Landsbygdskommittén pekar på några viktiga förutsättningar för att nå det övergripande målet som t.ex. lokalt inflytande och ”underifrånperspektiv”, helhetssyn och sektorssamverkan.

I de olika betänkandena ges många exempel på hur kooperativa företag och företag inom den sociala ekonomin har en stor och viktig betydelse för att praktiskt och konkret klara detta och bidra till utveckling av den egna bygden. Det är exempel som beskriver företagande inom den sociala ekonomin i allmänhet och kooperativa företag i synnerhet. Det handlar om kooperativa företag som driver kommunal verksamhet i kooperativ form som t.ex. äldreomsorg, hemtjänst och skötsel av kommunala fastigheter och lokaler.

Det är kooperativa företag som används för att rädda kvar offentlig och privat service som vårdcentraler, skolor och butiker. Kooperativa företag används som företagskuvöser och rent kommersiella verksamheter som spa, turism, konferensanläggningar, rehabilitering. Det är några exempel från Landsbygdskommittén, verkligheten har många fler exempel där de kooperativa företagen spelar en viktig roll som utvecklingskraft på landsbygden.

I Landsbygdskommitténs Fakta – omvärld – inspiration (SOU 2006:106) pekar man på att framgångsfaktorerna för landsbygden ofta är svårfångade som t.ex. socialt kapital och ledarskap. Men det understryks också att det måste finnas en ekonomisk utvecklingsanda som verkar vara mindre betydelsefull i regioner med en stark social ekonomi.

Vi menar därför att ett målmedvetet och utvecklat arbete för att främja det kooperativa företagandet och företagandet inom den sociala ekonomin har en direkt positiv betydelse för landsbygdens utveckling.

Ett sammanhållet ansvar för främjande av kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin

Flera av remissinstanserna angående ILO:s rekommendation nr 193 pekar på vikten av att fortsätta och ytterligare förbättra möjligheterna för det kooperativa företagandet. Det behöver dessutom ske inom alla politikområden.

Det är också remissinstanser som menar att det behövs någon form av koordinerande ansvar för att hantera det kooperativa företagandet och ett fungerande samrådsforum i enlighet med vad rekommendationen säger. Glesbygdverket anser att det är viktigt att fortsätta att förstärka möjligheterna till kooperativa företag och att legitimera den kooperativa tanken genom att i politiken lyfta fram Kooperationen som ett alternativ inom alla politikområden. Nutek anser att Sverige politiskt hanterar det kooperativa företagandet väl, men att det råder en disharmoni mellan den politiskt uttalade viljan och den offentliga och privata sektorns agerande i frågan.

Därför menar vi att det behövs ett sammanhållet ansvar för främjande av kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin på flera nivåer.

Det behövs ett övergripande och koordinerande ansvar på myndighetsnivå för att olika myndigheter inom sitt område sakligt och korrekt hanterar det kooperativa företagandet.

Fel! Okänt namn på

Det behövs ett samrådsforum med bred representation från den kooperativa sektorn samt företrädare för relevanta departement och politikområden för att fortlöpande kunna föra en dialog om hur bästa möjliga förutsättningar och villkor för kooperativt företagande kan skapas.

Det behövs kopplat till detta samrådsforum en bred politiskt sammansatt konstellation för att frågor om hur kooperativt företagande och företagande inom den sociala ekonomin får växa och utvecklas utifrån sin egen norm och sina egna villkor inom hela det politiska området.

Nationell handlingsplan för socialt företagande

Inom ramen för Equalprojektet Socialt företagande – vidgar arbetsmarknaden har ett förslag till nationellt handlingsprogram utarbetats i syfte att förbättra förutsättningarna för socialt företagande. Detta program, Fler och växande sociala företag, är ett regeringsuppdrag som tagits fram i samarbete med bl.a. Nutek, Arbetsförmedlingen, Socialstyrelsen och Försäkringskassan. Regeringen har dock ännu inte tagit något beslut om huruvida handlingsprogrammet ska verkställas eller ej. Vi vill understryka vikten av att regeringen snart gör verkstad av det nationella handlingsprogrammet för socialt företagande.

Stöd till kooperativa utvecklingscentrum

I ILO:s rekommendation nr 193 står det om vikten av att underlätta för kooperativen via utbildning och informationsspridning. Staten främjar kooperativt företagande genom statsbidrag via Nutek till lokala kooperativa utvecklingscentrum (LKU), som bedriver rådgivning till entreprenörer som vill starta näringsverksamhet i kooperativ form. Under 2006 uppgick stödet till 35 miljoner kronor.

De kooperativa utvecklingscentrumen (Coompanion) är de aktörer som har särskild kompetens för denna typ av företagande. Det finns i dag 25 kooperativa utvecklingscentrum i landet, fördelade på alla län, med tillsammans ca 100 anställda, varav de flesta är företagsrådgivare. De nya företagen ger dem genomgående högt betyg. Stöd till människor som vill driva företag tillsammans är en nyckel till att flera ska bli företagare. De kooperativa utvecklingscentrumen behöver därför ett fortlöpande och långsiktigt statligt bidrag.

Åren 2005 och 2006 angav regeringen att 35 miljoner kronor skulle användas för att främja kooperativt företagande och fördelas enligt förordningen om statsbidrag till kooperativa utvecklingscentrum. Regeringen satsar nu 100 miljoner kronor på kvinnors företagande, en satsning som tyvärr inte har den

Fel! Okänt namn på

tydlighet som skulle vara önskvärd. Almi får höjt bidrag med 80 miljoner kronor, bland annat för att stärka företagsrådgivningen till invandrare. Men regeringen är inte lika tydlig med vilka långsiktiga planer man har för stödet till kooperativt företagande. Vi menar att det är av stor betydelse att stödet är långsiktigt för att rådgivning och utvecklingsarbete ska kunna ske på bästa möjliga sätt.

Stockholm den 1 oktober 2008

Lars U Granberg (s)

Ann-Kristine Johansson (s)